

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisdednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ TESTÜLET.

FŐMUNKATÁRS:

VÁRADI KÁROLY.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

KISS SÁNDOR.

Rovatvezetők: BENEDEK SAMU, HEGEDŰS ISTVÁN, PARÁDI KÁLMÁN.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ívnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számítatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (lakik Óvár. Bástyautca 1. szám alatt); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Propper Ferencz egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (csillagútcá, 7. sz. a.) küldendők.

A harmadik egyetemes gyűlés tételeihez.

II.

A népiskolai törvény módosításánál legeslegelőször, hogy minden iskola állami legyen. Az állami iskola alatt azonban nem azt értem, hogy az iskolákat felekezeti jellegöktől fosszuk meg. Az iskola lehet felekezeti, ha a felekezet kimutatja, hogy hívei, mint állampolgárok anynyi iskolai adót fizetnek, hogy az illető iskola kiadásai ebből fedezhetők. A tanítót az illető község három ajánlotta közül a miniszter élethossziglan nevezné ki. Az áthelyezések és elbocsátások a miniszter jogköréhez tartoznának. Az iskolai épület emelése, fenntartása s a szükséges iskolai kert előállítására az illető község kötelessége.

Az iskolaszékek, mint eddig fennmaradhatnak, de jogkörük csakis az anyagiakra s az iskolai mulasztások ellenőrzésére terjedne ki, javaslati joguk azonban mindenre nézve kiterjedne. Ennek nemcsak egy, de minden a községben működő tanító tagja volna. Jegyzőkönyveiket az állam illető képviselőjéhez fölterjesztenék.

A tanítók fizetését a helyi körülmények figyelembe vételével a miniszter akként állapítaná meg s tenné folyóvá, a mint az illető iskola jövedelme megengedné. Mindamellett gondoskodni kellene arról, hogy a fizetések között fokozatok legyenek; tehát a fizetések 300—600 és 600—900 frt között változoznának.

A tanfelügyeletet teljesen át kellene alakítani, még pedig minden járásnak volna egy tanfelügyelője. A központban lakó tanfelügyelő volna a megyei,

s ennek alárendelve a többi járási. A járási tanfelügyelők mellett azonban nem volna szükséges minden megyének főtanfelügyelő, egy elég volna három megyének is. A járási tanfelügyelők a főtanfelügyelővel s a járási tanítók egy-egy időről-időre választott képviselőjével képeznek az iskolatanácsot. Ez a testület volna az illető területben a tanügy minden ágára nézt a véleményező s a tanítók fegyelmi tanácsa.

A tanfelügyelők évi fizetése 1000—1800, illetőleg 2400 frt. A járási tanfelügyelő taníthatna is, de volna egy segéde. A járási tanfelügyelő fizetése mellé 300 frt úti átalányt, a főtanfelügyelő 400, illetőleg 600-800 frtot kapna.

A tanítók fegyelmi vizsgálat alapján:

1. megdorgálhatók a fegyelmi tanács által;
2. megdorgálhatók a miniszter által;
3. áthelyezhetők saját költségükön ugyanazon megyébe;
4. áthelyezhetők saját költségükön más megyébe;
5. elbocsáthatók.

A fegyelmi ítéletek a tanítóknak fizetésben való előléptetéseket annyi évvel vetik vissza, mint a hányadik a fokozat, a melylyel sújtattak.

A néptanítói képesítés négyféle volna: gyakoronoki, segédtanítói, tanítói s felsőbb népiskolai.

A ki a képezdét bevégezte, az két évig csakis gyakoronoki állomást foglalhatna el, ezzel 300 frt fizetés járna. A legjelesebbek a járási tanfelügyelő mellett volnának segédek s egyuttal ennek a tollnokai is lehetnének s így 100 frt pótlékban is részesülnének.

A ki gyakornoki éveit betöltötte, az a tanítói szigorlatra jelentkezhetik. A ki elégséges osztályzatot nyert, az segédtanítóságra képesíthető. Ennek a fizetése 600 frt. Az alsóbb fokon képesítettek azonban időről-időre újból vizsgálatra állhatnak.

Minden tanító csak annyi fizetést kaphat, mint a mennyire képesítve van, s e fizetést is csak azon esetben, ha a rendszeresített fizetések valamelyike megüresedett. Így például, valakinek van segédtanítói oklevele, de a 400 frtos fizetésekből egy sem üres, mindaddig vár, míg valamelyik meg nem üresedik, vagy átmegy más megyébe. A megüresedett fizetést az kapja előbb, ki a vizsgálatot hamarább letette, s ha egyszerre tették, kinek az iskolatanács ajánlja. A ki a 600 frtos fizetést elérte, azt az iskolatanács ajánlata folytán a miniszterium szorgalma és ügyességéhez képest 700—800—900 frtra léptetheti elő.

A fizetések legnagyobb fokozata ott állapítandó meg, hol legtöbb iskolai adót fizetnek. Azon iskolánál tehát, melynél a megyében legtöbb a bevétel, a legnagyobb fizetések szervezendők s megfordítva. Azon község például, melyben 50 növendék van s így csak egy tanítóra van szüksége, olyan tanítót kap, mint a mennyi összeget iskolai adója kiad. Ha egy ilyen község például 900 frt iskolai adót fizet, oda felső-népiskolai tanítót kell adni. Alsóbb képességű tanítót csak azon esetre kaphatna, ha más nem volna. Ennek azonban csakis a képességének megfelelő fizetés járna.

Hogy a népiskolák ilyszerű szervezete ellen semmit sem lehet mondani, arról teljesen meg vagyok győződve. Most már csak az van hátra, hogy mennyi az az összeg, mely e szervezet életbeléptetésére szükséges. Vegyük fel Fejértemplomot. E város egyenes adója 60,000 frt, a XXXVIII. t. c. 35. §. szerint iskola adója 3000 frt. Ez összegből a város fentart három iskolát s mindössze 7 tanítót; az állam fentart itt két népiskolát 10 tanítóval. Fejértemplomban tehát mindössze 17 tanító működik. A város iskolai adóját a 7 tanító teljesen fölemészti, a 10 állami tanító fizetése tehát nem a Fejértemplom adójából, de más városok adójából kerül ki. S az nem igazságos, hogy például valamely olyan község adója, mely felekezeti iskolát felekezeti vagyomból tart fenn, Fejértemplom városa tanügyének a javára fordíttassék: mert az illető összeg bőven elkelne ott

helyben is. Fejértemplom tartsa fenn a maga iskoláit a maga erején. Kellene pedig itt mindössze 25 tanító. Ebből a 25 tanítóból 6 volna 300 frtos, 4 a 400, 3 a 500, 3 a 600, 3 a 700, 3 a 800, 3 a 900 frt. Szükséges volna tehát tanítói fizetésekre 13,900 frt. Ez az összeg tehát $23\frac{1}{6}$ iskolai adónak felelne meg, vagyis én, ki 20 frt egyenes adót fizetek, ezentúl fizetnék 24 frt 66 krt., s ez az összeg engem még nem tenne koldussá, nem tehát az ennél nagyobb azokat sem, kik 100 frt adót fizethetnek. A terv tehát egyáltalában nem idealis. A mellett ez adóból telnek ki a tanfelügyelet s a képezdek költsége is, ezt tehát aránylagosan a község iskolai adójából le kellene vonni. Jól tudom, hogy számos megye lesz, mely enynyi adót meg nem bír. Az ilyen megyében szerényebben lépünk fel. Itt a gyakornoki fizetés 300 frt, a segédtanítói 350, a tanítói 450, a felső-népiskolai tanítói 500, a fokozatok 550, 600, 650, 700. A járási felügyelő 800, a főtanfelügyelő 900—1000 frt. Sőt ugy is segíthetünk a bajon, hogy az ilyen megyékben sok kis és kevés nagyobb fizetést szervezünk, a legjobb tanítókat pedig áthelyezzük más megyékbe. Mert egyáltalában nem tartanám jogosnak, hogy a gazdagabb megye a szegényebbet a maga tanügye rovására segítse, mint erre most nagyon sok példa van. Nagyon sok arra, hogy gazdagabb magyar polgáraink adójából a nemzetiségeknek tartunk fenn állami iskolákat.

A képezdei tanítók s tanfelügyelők azon felső-népiskolai tanítókból neveztetnének ki, kik egy évégre kijelölt szaktestület előtt valamely szakmából a képezdei tanítói vizsgálatot letették. A képezdei tanítók fizetése s intézetők szervezete a középiskolákkal egyenlő volna, s a megyei iskolatanács felügyelete alatt állana. Ennek tagjai az intézetet időről időre meglátogatnák, az igazgató számadásait, a leltárt megvizsgálják, tapasztalataikat egy e végre az igazgató irodáján nyilvántartandó naplóba bejegyeznék, a vizsgálatokon testületileg jelen lennének. Az igazgató azonban hivatalos összeköttetésben csakis a főtanfelügyelő útján volna a miniszteriummal.

A képezdéhez három-négyévi folyamú előkészítő osztály szerveztetnék, úgy hogy a képezdek hat, illetőleg hét osztályt foglalnának magukban. A képezdébe a népiskolát kitünő sikerrel végzettek vétetnének föl. Mindennemű szükségleteikről az állam gon-

doskodnék. Ezek 10 évi tanítóskodásra volnának kötelezve.

S most mit nyernénk az ilyen szervezettel. Először is sok és képzett tanítót. Mert a szegény falusi ember szívesen adná gyermekét az ilyen intézetekbe. Egy-egy képezdében 300—400 gyermek s ifju tanulna s a kik az első évben nem felelnének meg a kivánalmaknak, azokat hamarosan el lehetne bocsátani. A tananyagot hat-hétévi időközre lehetvén besosztani, magasfoku képzettség mellett szép előmenetelt tehetnének a zenében, rajzban, a gyakorlati gazdaszatban s valamely iparág eltanulásában. Ha az életbe kilépnének, maguk előtt mindig magasabb magasabb célt látnának, mi fokozná szorgalmukat, buzgalmukat. A községek látnák, hogy az iskolai tanításnak eredménye van, áldozataikat nem sajnálnák, sőt versenyre kelnének. Az állam érdekei mindenütt megóva, a felekezeti érdekek meg nem sértve s a tanítás ész- és természetszerű modorban folyna, minden iskola egy-egy temploma a józan paedagogia elveinek. Az érdem és tehetség felkarolva, sehol senki el nem nyomva. Az ilyen szervezet teremtené meg nálunk a pezsgő paedagogiai életet.

Hogy e szervezet talán nagyon költséges, azt elhiszem. Nagy azonban a hordozó ereje az ilyszzerű szervezetnek, ha elgondoljuk, hogy iskoláink hazafias szellemétől államiságunk függ. Ha azt akarjuk, hogy jó és a nemzeti egységnek megfelelő iskoláink legyenek, akkor ne sajnáljuk a kiadásokat. Menynyit nem áldoznánk most a keleti kérdésben csak azért, hogy magyarok maradassunk?! A miniszterelnök s a többség kénytelen a kiegyezésbe belenyugodni, csak azért, mert különben félti államiságunkat. Én teljesen elhiszem, a mit mond. Azt tartom róla, hogy szívvel-lélekkel magyar, mint bárki más: de kénytelen engedni, mert magyar akar maradni. Ha ez áll, akkor akarni kell azon utat is, mely államiságunkat ne csak időről-időre, de örökre biztosítja. E szervezetre nem kell anynyi, mint a keleti kérdésnek inyünk szerint való megoldására s az eredménye több, mert nem csak mi maradhatunk magyarok: de nem magyar testvéreinket is magyarokká teszi culturánk s culturánk emlőin beszítt műveltségök.

Hagyjunk fel a közös iskolák után való rajongással. Hagyjunk fel autonomiánkkal, A mi feladatunk a nemzeti szellem felébresztése és ápolása. Szorul-

jon háttérbe minden, mi oktatásügyünk nemzeti fejlődésére károsan hatna. Az első a haza, ezt tartjuk meg, erre legyen irányozva szervezetünk, kerüljön az bármennyibe. Ne feszegessük mi a külföld kedvenc eszméit, az ő sok tekintetben helyes theoriáit. Nekik mindez könnyű, sokan vannak, nem ápolnak kebelükön kigyókat. Mi a nemzeti fejlődés zászlaját lobogtassuk, s ha a nemzeti fejlődés útjára léphetünk, ne törődjünk egyes kicsinységekkel, felekezeti formaságokkal és szabadelvű theoriákkal.

Már közel tíz éve élek nemzetiségek között, ismerem észjárásukat, tudom, hogyan játszák ki a törvényt. Azzal, ha egyszerűen elrendelik, hogy a magyar nyelv kötelezett tárgy legyen, célt nem érünk. Arra kell törekednünk, hogy nemzeti irányu és képzett tanítói karra támaszkodhassunk: ezt pedig csak úgy érjük el, ha ott vesszük meg a gyermeket, a hol még romlatlan s úgy vezetjük, hogy képzettség tekintetében is feljebb álljon a falusi izgatónál és rajongónál s lássa, hogy becsületes és hazafias munkásságát megtudjuk jutalmazni.

A szegények oktatásügyét rendezni kellene s e végből célszerűnek mutatkoznék, hogy az iskolamulasztást oly módon büntetnők, hogy a mely gyermek indokolatlanul mulaszt, arra ráküldünk a mulasztás fokához képest egy, két, három gyermeket. E szegény gyermekek aztán itt egy, két stb. napig ellátást kapnának. Tudjuk, hogy a köznép a pénzt csak pálinkára adja ki szívesen, sőt még ilyest is jobban szeret csere útján venni; pénzt csak arra ad ki, mit csere útján nem kaphat. Az tehát, ha mindjárt pénzbeli büntetés éri, nagyon sérti s a közérzület a végrehajtó ellen fordul: jobb tehát a büntetés e módja, mert a magyar vendégszerető, (?) a háznál úgy is főznek. A szegény gyermek pedig élél.

A magyarnyelv tanítása a kötelezett tárgyak közé felveendő. Egy tanító 50 növendéknél többet semmi szín alatt nem taníthat.

A népkönyvtárak szervezésének ügye sok ovatosságot parancsol. A vallást az illető egyházi személy felügyelete mellett a tanító tanítsa, mert itt a módszert csak ekkor lehet rendezni. Ha e tárgy tanítása a papok kezében marad, a népből a vallásos érzület hova-tovább kihal s a vallás tanítása soha sem fogja a vallásosságot, de a vallásjalanságot, a közönyt előmozdítani.

Madzsar János.

Magyarországi népnevelő-egyletek szövetsége.

A szövetség kérdése lapunknak legközelebbi számában volt érdemlegesen fejtegetve. Itt közöljük olvasóinkkal a népnevelők szövetségének az aradvidéki tanító-egylet által készített alapszabály tervezetét. A nevezett egylet tervezetét minden hazai tanító-egyletnek, valamint az 50-es bizottságnak is megküldötte érdemleges tárgyalás és az ügynek a III. egy. tanító-gyűlésre kellő előkészítése érdekében.

I-ső fejezet.

Az egyesület czime.

1. §. Magyarországi népnevelő egyletek szövetsége.

II-ik fejezet.

A szövetség célja.

2. §. a) Hogy összetartó erővel a tanügy felvirágoztatására működjék;

b) hogy a nevelés-tanítás elveit, módszereit tisztázza s a nemzeti jellem és hazai viszonyokra tekintettel — a népnevelést meghatározott elvek szerint fejlessze;

c) hogy a nevelésügyet népszerűsítse;

d) hogy a tanítók anyagi jólétét előmozdítsa, erkölcsi s polgári állásukban emelje;

e) hogy a tanügy és népnevelők érdekeit és tekintélyét minden irányban megvédje.

III-ik fejezet.

A szövetség tagjai.

3. §. Magyarország területén levő, vallás és nemzeti-ség különbség nélkül minden népnevelő (tanító) egylet (tanító testület), mely alapszabályokkal bir s rendszeresen működik.

IV-ik fejezet.

Főltételek a szövetség keresztülvitelére és főtartására

4. §. a) Hogy minden társsegylet erkölcsi kötelességének tartsa váltvetett erővel a szövetség céljaira közreműködni;

b) hogy anyagi támogatás céljából minden társsegylet felvételi és évdíjat fizessen;

c) hogy központi szaklap indíttassék meg;

d) hogy a szövetség központja az ország fővárosában (Budapesten) legyen;

e) hogy időszakonként egyetemes gyűlések tartassanak.

V-ik fejezet.

Működési körök s azok viszonyai.

5. §. Működési körök: egyetemes gyűlés, társsegyletek, központi választmány.

6. §. Az egyetemes gyűlés a szövetségnek időszakonkénti közgyűlése, melyen ügyeit szabadon rendezí.

A társsegyletek s a központi választmány a szövetségnek azon berendezése, mely a cél felsőbbbsége alatt állván, tanácskozásait írásban folytatja s önhatározatait teljesíti.

A központ nem vétetik mint központi egylet, mely saját véleményei szerint határozhat és cselekszik; hanem

oly viszonyban van a társsegyletekhez, mint az egyletek elnökei egyleteikhez: a felvetett tételeket tárgyalatja, az eredményt kimondja, a határozatok szerint eljár.

VI-ik fejezet.

Egyetemes gyűlés.

7. §. Egyetemes gyűlés tartatik minden harmadik évben az ország különböző vidékén. Megkivántató esetben rendkívüli egyetemes gyűlés is tartható, ha a társsegyletek $\frac{2}{3}$ -a azt kívánja.

8. §. Az egyetemes gyűlést a szövetség nevében a központi választmány hívja egybe. Rendezését azon vidéken lakó egylet vállalja magára.

9. §. Az egyetemes gyűlést teszik a társsegyletek képviselői s a társsegyletek minden rendü tagjai. Nemkülömben tagja lehet az egyetemes gyűlésnek s a gyűlés tagjai számára kieszközölt kedvezményekben részesülhet minden hazai néptanító, tanítónő, kisednevelő, tanár, iskolahatósági tag és tanügybarát, ki magát a megállapított időben és helyen a rendező bizottságnál bejelenti s a megszabott tagsági díjt előlegesen a bejelentés alkalmával lefizeti s magát a megállapított ügyrendek és a tanácskozási szabályoknak alárendeli.

10. §. Tanácskozási joggal minden egyetemes gyűlési tag bir; szavazati joggal csak társsegyleti képviselők birnak.

11. §. Az egyetemes gyűlés tart előértekezletet, közgyűlést és szaküléseket. Előértekezletet a központi elnök, közgyűlést az előértekezleten megválasztott elnök, szaküléseket a központ által jó eleve választott szakülési elnökök vezetik.

12. §. Előértekezlet a központi választmány és társsegyletek által készített tárgysorozatot és ügyrendet átnézve megváltoztathatja; a tárgysorozatból kihagyhat, s abba újat vehet föl. Megválasztja a közgyűlés tisztikarát:

Egy elnököt, két alelnököt, négy jegyzőt.

13. §. Az egyetemes gyűlés szakosztályai a következők: kisednevelési szakosztály, leánynevelési szakosztály, elemi-népiskolai szakosztály, felsőnép- és polgári iskolai szakosztály, természettudományi szakosztály, népkönyvtár-szakosztály, házi-ipar szakosztály.

Új szakosztályok állíthatók s a felállítottak megszüntethetők egyetemes gyűlés, vagy időszakban társsegyleti tanácskozmány által.

14. §. Az egyetemes gyűlés a következő időszakra új tételeket tűz ki, a társsegyletek, szakosztályok és egyesek indítványára. Tankönyveket bírálatra felvesz és kiad.

15. §. Elnök indítványára valamely egyletet megbiz a kitűzött tétel egyikének vitatárgyul való fölállítására, a fölvett tankönyvek bírálására. (Az egyletek önként is válalkozhatnak).

16. §. Megszabja a társsegyletek felvételi- és évdíjat. Az évdíjat a társsegyletek rendes, pártoló tagjainak számára mért %-ban állapítja meg.

17. §. A társulásra felvett egyletek számára díj mel-

lett okmányt állít ki, azt az egylet küldöttének ünnepélyesen átadja s az egylet nevét az egyesület díszkönyvébe közgyűlésen beiktatja.

(Folytatjuk.)

KÖNYVISMERTETÉS.

„Természet- és vegytan“, a mindennapi és ismétlődő iskolák számára; írta dr. Emerichy Géza, tanító-képezdei igazgató. 8 rétet 88 lap. Kiadatott Budapesten. Ára 40 kr.

„Módszertani utasítás“ a természettan tanításához; ugyanazon szerző által „Vezérkönyv“-ül van írva főnebbi kézikönyvéhez. Kiadja: az Iglói társ. könyvnyomdája. Ára füzve 25 kr.

A tankönyv irodalom mezejéről e lapok olvasóinak két olyan könyvet kívánok bemutatni, melyek a szerzőnek nemcsak a paedagógiában való jártasságáról, hanem arról is tanuskodnak, hogy az elveket, melyek szerint a tananyagot föl kellett dolgozni s föl is dolgozta — gyakorlatilag is helyesen tudta keresztülvinni. E mellett kiemelendőnek tartom azt is, hogy az említett kézikönyv a népokt. törvény alapján, a miniszter. tanterv szerint készült, a népiskolák V-ik s VI-ik osztálya számára; s mint ilyen, hézagot fog pótolni elemi tankönyv-irodalmunkban.

De nézzük közelebbről Emerichy úr könyveit.

Jónak látom előrebocsátani Emerichy úr „Vezérkönyv“-nek ismertetését, mint a mely azokat az elveket tartalmazza, melyeket szem előtt tartott kézikönyve írásánál, — s azokat az utasításokat, melyeket célszerűnek lát megadni a természettan tanításával foglalkozó népiskolai tanítóknak.

Vezérkönyve fel van osztva: elméleti és gyakorlati részre. Elméleti része 8 külön fejezetben tárgyalja a tananyag minőségét, mennyiségét, felosztását, a tanítás menetében követendő elveket, hogy milyen taneszközre van szükség a népiskolákban a természettan tanításánál, hogy mennyiben szükséges s mire való a tanuló kezében tankönyv? . . .

A természettanból a népiskolák körébe vágó tananyag megválasztásánál szerzőnk az élet és módszer-tan szempontjából járt el; kizárta az úgynevezett bevezetéseket, a testek általános tulajdonságairól szóló esmertetéseket; de fölvetett az általánosságokból annyit, a mennyit a gyermekek fejlettségéhez képest helyén valónak — s a tantárgy helyes kezelhetése tekintetéből szükségesnek tartott; pl. kísérletek által nyugalomba helyezett s tényleg nyugalomba levő testek észrevételése által rávezetni igyekszik a gyermekeket az egyensúlynak mint tünetnyeknek az esmeretére, s ezzel kapcsolatban némi fogalmat nyújt az anyagról; a testek egyensúlyban létéről szerzett esmeret után azonnal a tünetnyek másik neméről: a mozgásról szereznek a

gyermekek magoknak fogalmat s itt egyszersmind rávezeti őket szerzőnk a tünetnyek okára, a föld vonzerejére; tehát tünetnyről, anyagról, erőről, melyek a természettan sarkköveit alkotják, némi fogalmuk van; s ennyi, nézetem szerint is, szükséges az előismeretekből.

A tananyag fölosztásánál, miután a tárgy természetéből merítette tudományos csoportosítás a természettannál megfelel a módszertan követeléseinek, legtermészetesebbnek iálalta a tudományos csoportosítást követni; mert kétségtelen, hogy a testek egyensulya és mozgása könnyebben megérthető, mint a meleg, hang, fény, delejesség és villanyosság tünetnyei.

Hogy a „könnyebbről nehezebbre“ fokozatos haladást kifejező elvnek eleget tegyen a kiszemelt tananyagot 2 csoportra osztotta. A könnyebben megérthető tünetnyeket az I-ső tanfolyamnak (az 5-ik osztálynak) szánta; a nehezebbeket pedig a II-iknek, illetőleg a 6-ik osztálynak. A kézikönyvben ez minden egyes §-nál meg van jelölve

(Folytatjuk.)

Debreczeni József.

IRODALOM.

Megjelent és szerkesztőségünkbe beküldetett:

A tanító mint orvos. E figyelemre méltó művecskének részletesebb ismertetéséről már gondoskodtunk. Míg lapunk tere megengedné a mű bővebb bemutatását, addig is felhívjuk arra a tanítók és szülők figyelmét. A munka csak is szerzőnkél, Losoney László és Mikler Samu nagykörosi tanároknál kapható. Ára 60 kr.

Aigner Lajos derék könyvkiadóink hazafias vállalata, a „Nemzeti könyvtár“-ból az I. és II. füzet, mely Kazinczy Ferencz költeményei s Mikes K. műveiből egy részt tartalmaz, megjelent. A 6—6 ives értékes füzetek ára csak 30 kr.

Magyar nyelv tan. Népiskolai használatra írta Zaráy Ödön. Tizedik kiadás. Budapest, Aigner Lajos. Ára 30 kr.

Magyar Lexikon, szerkeszti Somogyi Ede. E kitünően szerkesztett és nem különben kiállított mű az összes emberi ösmeretek repertoriumát nyújtja; fel fog ölelni mindent, mi a társadalmi életben kérdés és vitatárgyát képezheti; ki fogja emelni a lényegest s mellőzni fogja a lényegtelenet; felveszi az összes természettudományokat s azok gyakorlati alkalmazását a kereskedelembe, iparban, gazdaságban; nagy figyelmet fordít a történelemre, földrajzra, államtanra s egyes férfiak életrajzára. Szól az iparról, kézművészetéről, nyelvünkben még kevésbé használt idegen szókról. Szóval magyar encyclopaedia lesz s a német lexikonokat fölleslegessé téve, hazafias szellemével, a nemzeti érdekek felkarolásával érdekesíti magát a közönség tetszésére. Közli a magyar történe-

Iem összes kiválóbb alakjait, magyar államférfiakat, írókat, művészeket s mindazokat, kik a közélet terén érdemeket szereztek. A mű 50 füzetre van tervezve, egy-egy füzet 4, 5 iv diszes kiállítással és füzetenként értékes melléklettel. Egy-egy füzet ára 30 kr. Minden hóban megjelenik két füzet. Kiadó Rautmann Frigyes Budapesten koronaherczeg utca 3 sz. A kiadó kéri az előfizetőket, hogy 2, 3, 4 vagy több füzetekért járó összeget postautalványnyal előre beküldjék. Ezen

érdekes művet időről időre ismertetni fogjuk. A Lexikon szerkesztője felkéri a hazai írókat, művészeket s általában mindazokat, kik a köztéren működnek s érdemeket szereztek maguknak, hogy életrajzi adataikat, műveiket, ezek megjelenését, szereplésük főbb mozzanatait közölni sziveskedjenek. Budapest (Kerepesi út. 68. sz.)

T Á R C S A

Cselédek a családban.

(Folytatás)

Nem volnának-e gyermekek? Meg van bennök ezeknek tudatlanságuk, inyenez hajlamuk a nyalánkságra, szeszélyes vágyaik, a gondolatlan hebehurgyaság és finom ravaszság csodálatos vegyülete, készségük hazudni, szóval mindaz, mi a nevelés hiányából származik. S ha még hozzáveszed, hogy a legellenálthatatlanabb kísértéseknek kitévék, hogy összes környezetök becsületességük ellen esküszik össze, hogy a szakácsnőnek hizeleges őt elcsábítani törekszik minden ételnemével kereskedő; hogy a kereskedők az inasnak hasznót nyujtanak, ha téged megrabol; hogy a mósónő, a varrónő, a cipésző csak a szobaleány megkörnyékezésével vannak elfoglalva; ha még meggondolod azt is, hogy helyzetök összes társadalmi szervezetünkkel ellentétben áll, hogy egy nemőt alkotják és tartják fenn a kasztnak, mikor már nem léteznek kasztok; hogy választók (Franciaországban) 20 éves koroktól fogva, de esküjük a bíróság előtt oly erőre, mint uroké, csak nem rég ideje emelkedett; s ha végre elgondolod azt is, hogy nincs tűzhelyük, családi örömeik; hogy ha házások lennének is, külön élnek; hogy férj és nő gyakran ötven mértföldnyi távolságban él egymástól; hogy az anya nem táplálhatja, nem nevelheti, nem őrizheti, sőt még betegségében sem gondozhatja gyermekét. . . Akkor, a helyett, hogy csodálkoznál vétkeik fölött, bámulni fogsz annyi jó tulajdonságon, mennyi még megmaradt nekik; megvetésed szájalommal enyhül, és kezet nyujtasz nekik, mint a paraszt földműveseknek, a munkásoknak, mint mindazoknak, kik a múlt és a jövő közt küzködnek, hogy segítsd őket magasabb célhoz jutni, hová ösztönszerűleg törekeshnek.

— Magasabb célhoz? És mi volna az?

— Egy új társadalom. A cselédi viszonyoknak is gyökeres átalakuláson kell keresztül mennie, mint egyéneknek. Mert miben állott ez hajdan? Hübéri elkötelezettségében a szolgának urával szemben, ez az egész hübérendszer kifolyása és maradványa volt, mely rendszer érvényeskor a fejedelemtől a legutolsó szolgálig, mindenki szolgája volt valakinek. Ma mindenki önma-

gának ura. A választói czim, mely a cselédnek is megadatott, téged kihoz sodrodból; engem éppen meggyőzően világosít föl, én abban az egyéni jog legmagasabb kifejezését látom. Aztán azon könnyűség, melylyel a cselédek elválnak tőlünk szerintem csak a függetlenségre való törekvésükre mutat és hogy ez érvénynyé válják, arra elég, ha természetes hatása beáll; az önértzet és önmagának becsülete. A mi kötelességünk, miénk uraké, ezt benne fejleszteni. Legyenek ők az ő szemeik előtt is mint a miénk előtt csak alsóbb, de szabad lények, mely minket velök, őket velünk fűzi egybe és a melynek pontos teljesítéséért mindkét fél felelős és közreműködő: nekünk méltányt és emberszeretetet, nekik pontosságot és becsületet kell áldoznunk.

— De éppen a melegség hiányzik e viszonyból.

— Nem! de azért rajtunk áll, hogy példát adjunk. Sokat panaszkodnak, hogy a cselédek nem szeretnek bennünket. De hát szeretjük-e mi őket? Gyakran hallok ilyesmit: oly cseléd, ki husz évig volt tenálad száz frankkal több díjért odahagy. De megadjuk-e mi e száz frankot, hogy megtartsuk? Miért kellene az áldozatot éppen csak a cselédnek meghoznia? Szeressük őket, adjunk nekik tanácsot midőn zavarba jönnek, gondozzuk betegségekben és meglátjuk, hogy a ragaszkodás újra fölelevenül. De többé e ragaszkodás nem bírhat régi jellemével. A mult úgy tünteti elénk az urat, mint a ki cseveg szolgálival, tegezi cselédeit és e bizalmaságban semmi megütközni való nem volt, mert nem enyészttette el sem a tiszteletet sem az engedelmisséget: az úr mind leereszkedhetett fensőbb álláspontjáról, a cseléd megőrzé a köztük levő távolságot, alsórendű helyzetének élénk tudatában. De mai napság az úr kénytelen mindegyre megemlékezni rangjáról, mert a cseléd mindegyre hajlandóbb arról megfélekedezni. Bizonyítsatok hát be ragaszkodástokat cselédeitek iránt tettek által; ő pedig bizonyítsa be buzgalomával; de félre ám minden áradozással, minden érzelmes ömlengéssel; a külső hidegség legbiztosabb paizsa a belső vonzalomnak.

Hasonló tartózkodást, hasonló eszélyt kell szemmel tartanunk a gyermekink és cselédek közti viszonynál. A csecsemő és kisgyermekkorok oly szükségai vannak, oly bája van, hogy el nem tilthatjuk cselédeinket at-

tól, hogy ne öleljék, csokolják: egy kis baba piros arca a ház minden ajkának csokolni való tárgya, valamint mosolya minden szív tiszta öröme szolgál; de ha ez első évek elmúltak, a cselédek társasága rossz a gyermekeknek. Kicsiny korokban sok aljas, pórias szölamokat sajátítanak, serdült korban gyakran veszélyes titkokba avatják be a cselédek gyermekeinket; ifjúi, túllóntúl kényők szerinti bánásmódban, hizelgésben részesülnek és elvesztik köztük a válogatott, finomabb társaság iránti érzéket, hol egyéniségüket korlátolni kell sokféleképen. A cselédek iránti hajlam és kedv a gyermek és ifjúkoránál egy nemét a tunya és öntelt félnökségnek fejleszti ki, sőt néha egy nemét az aljas gondolkodás- és érzésmódnak.

Egyébaránt programomat egyetlen szóba foglalhatom. Cselédeinkkel szemben levő viszonyaink között uralkodnia kell mindennekelett egy szokásnak, mely csaknem erénynyé vált a mai időben, egy egészen újkori erénynyé: az udvariasságnak, Régen a cselédek iránt jóindulattal viseltettek, emberszeretők, nemesek és meleg érzeléssel is valának irántuk, de nem voltak udvariasak, nem tudtak azok lenni. Az udvarias modor ilyenmü viszonyaink közt egészen democrat tulajdon. Azon bámulatos előnnyel bír, hogy egyszerre szentesíti a természetadta egyenlőséget és a helyzetadta rangkülönbséget; minden embert egy színvonalra helyez, és még is mindenkivel szemben megőrzi a rang- és álláskülönbséget. Az udvariasság a cselédekkel szemben viszont biztosítja az ő tiszteletét irányodban, az által, hogy bebizonyítod iránta is a tisztelet egy nemét.

Igy felfogva, így minden társadalmi viszonyhoz ille komoly tekintet és méltóság álláspontjára emelkedve: a cselédi viszony a democratia egyik legszebb alakját öltheti föl. A közhasználat, mely néha legjobb meg egyezéseibe is gyermekes érzélgősséget hajlandó vegyíteni, a szolga kifejezést kezdi elkerülni és a cseléd által viselendő tisztről nevezi el a cselédet. Ez által a farsztó és alárendelt szolgai viszonyt az önkéntes szolgálat, önkaratból származó szerződészerű viszony színében tünteti föl; nevetségesnek tarthatják talán némelyek e tényt; de valójában ebben nyomát véljük látni az újabb kor egyik szép jellemvonásának: a munka becsülésének. Ama democrat jelszó uralkodik: a munka díjat érdemel, és munka által szerezni meg kenyerünket nem szégyen — sőt dicsőség.

Nőm egynehány perczig elhallgatott, ezután egy kissé elszomorodva válaszolt: „Jól van! de valld meg, hogy jó messze estünk a régi erkölcsök szívélyességétől és hogy mind ez együtt véve is nagyon hideg és rideg viszonyokat terem!”

— De hát mit akarsz? a democrat társadalmak nem gyöngéd társadalmak és ezekben egymással szemközt mintegy fegyverrel látatnak el jogaink. Szerencsére e családiképen van kevésbbé sötét oldal is. Egy legújabb tény előtted is bizonyossá teszi ezt. A fran-

zia akadémia minden évben közel husz erénydíjat tűz ki. Ez erénydíjak közül nyolczat is néha fizetett cselédek kapnak. E viszonyok sok gondolkozni való anyagot adtak nekem.

A nagyvárosi urak világa a boulevard des Italiens-től a Champs Elysées-ig terjed vagy egyik fényes utcától a másik végeig. De hagyjuk el a nagy szállodákat, a bankarak és nagy urak előszobáit, melyekben magas galléru, rizsporos hajzatu lakójok bársonyos padokon hevernek el tunya kényelemmel, végig nyujtva ki selyem harisnyás lábszáraikat, kártyáznak vagy kockajátékot játsznak; a fényűzés vétkeit egyesítik a szolgás aljasságával, és míg magokat a cselédek virágának, mintegy felszínének tartják, nem egyebek mint éppen salakja, söpredéke! Lépünk be akár Párisban, akár bármely vidéki városban a közép- és munkásosztály család körébe. Mit találunk? Egészen új és figyelemre méltó cselédséget.

Mindjárt ott van a szegény háztartások gondviselője, áldása a jó mindenec, ki csinál mindent, gondoskodik mindenről, bátor, erős, mértékletes, elalszik egy táborig vagy függő ágyon, eleszik az asztal szegletén és naponta dolgozik 18 órát, hogy fentartsa elaggott szüleit, vagy néha fölneveljen egy-egy fattyat, kit egy hitvány anya gondjára bízott és ő el nem hagy, ő, kit mindenki elhagy! Ott van továbbá az értelmes, demokrata, önérzetes cseléd, ki emelkedni, de jó uton akar, ki olvas, ki tanul és cselédi életet azért folytat, hogy fölszabadulása tőkét takarítsa meg magának. Ismertem egy orvos cselédjét a vidéken, ki ura kocsiját hajtá-hajtá, de a mellett szabad idejét lezke hallgatással töltötte, azon könyveket és szemléket olvasgatá, melyeket az orvos kocsija vánkossain hagyott. Egy napon csak így szólott urához:

„— Kénytelen vagyok, uram, önt elhagyni.

— Hej! Miért? Én önnel meg voltam elégedve.

Én is igen megvoltam urammal elégedve, de még sem maradhatok szolgálatában.

— De miért?

— Mert holnap kell kiállanom első vizsgálatomat az orvosi tudományokból!

— Tyűh! Hát hol tanult?

— Két éve kezdék olvasgatni önnek uram könyvtárából; többnyire azokat választám, melyek az alsó polczra vannak hányva és minthogy ön uram számba sem veszi e könyveket, nem vehette észre.“

— E tény felette érdekes, felelt nőm mosolyogva, de ez kivételes eset.

— Kétségen kívül, de a mi nem az, az a tény, melyet az erénydíjakról kiállított nyugták bizonyítanak. E nyolcz vagy tiz „választott“ mellé sorakozik husz harmincz „hivatott“ és e kevésbé csillogó erények közt bámulatos önfeláldozás példáit találhatni. Lehet találni szolgákat, kik nem csak ingyen szolgálták urikat, de sőt megosztották velök azon csekély vagyonu-

kat, melyet előbbi szolgálataik díjából takarítottak meg: fiokká fogadták szegény gazdáik fiát, gondozták, nevelték gyermekeiket. Nos, kérdem tőled, oly osztály, mely tudatlan és sülyedt létére ily contingenssel járul nemzete erkölcsi budgetjéhez: megérdemli-e azt, hogy megvetés tárgya legyen? Végre is mikor látja be a „democrat“ társadalom, hogy nincsenek kasztok. Mikor mondhatjuk el, hogy csak kétnemű foglalkozás van: becsületes és becsületlen foglalkozás, és hogy az embert nem a foglalkozás és hatáskör, de a betöltés módja szerint kell becsülni! Mit tesz az, hogy szolgál, hogy cselédek? Nem vagyunk-e mindnyájan valakinek szolgálói, valamely életpálya végrehajtó eszközei? A hivatalnok nincs-e fensőbbjeinek alárendelve? A megbízott megbízóját nem szolgálja-e? A munkás nem függ-e felügyelőjétől? Minden alantas foglalkozás és tiszt betöltője nincs-e kitéve főnökei szeszélye, hangulata és egészsége kegyére, kényére bizva? Tehát miért nem válik az alárendeltség lealázóvá, és a függés szolgálattá? két okból: az alsóbb állású egyén önérzete, és a főnök méltányossága okából. Nosza, tehát gyakoroljuk az elsőt és buzdítsuk az utóbbit! De főképp töröljük ki szótárunkból ama silány szólamot, melyet szűnetlenül hangoztatunk cselédcink előtt, a nélkül, hogy meggondolnók, hogy ez úgy sujtja őket, mint méltatlanság és bántalom; „Ostoba mint egy inas! Szolgálélek! Szolgajellem! Eh, inasok! inasok! Édesem, vannak emberek, kik e téren a cselédekkel veszélyesen versenyeznek és ezek az udvaroncok. Egyetlen különbség, hogy díjak nagyobb, bérruhájok drágább. Ha tehát valakit e névvel kell sujtani, ne alkalmazzátok azokra, kik verejtékükkel szerzik meg sovány bőröket, de ama minden kormány kamarásaira, kik . . . de nem, jobb lesz elhagynom; csak annak kijelentésére szorítkozom, mely beszélgetésünk velejét foglalja egybe. A forradalom minden polgárt egyenlőnek nyilvánított a törvény előtt: nyilvánítsunk ki és ismerjünk mi el egyenlőnek minden becsületes embert a közbecsülés előtt.

Fiam föl kelt, hozzám jött, megölelt és maghatottan mondá anyjának: „mindig igaza van.“

* * *

Hegedüs István.

VEGYESEK.

— **Meghívás.** A kolozsmegyei tantestület nevelésügyi bizottsága kedden, jun. hó 4-én d. u. 7 órakor az egyet helyiségében gyűlést tart, melyre a tantestület minden tagja tisztelettel meghivatik. Tárgy: az 50-es bizottság által a III-ik egyetemes gyűlésre ajánlt tételek megvitatása, és pedig első sorban a népiskolai törvény revisiojának kérdése. Együttal értesíteni kívánom a t. tagtársakat arról, hogy a bizottság junius havában, míg az egyetemes tanító-

gyűlésre vonatkozó munkálatokat be nem végzi, hetenként egyszer, és pedig minden kedden gyűlést fog tartani a fenn említett helyen és időben. Kolozsvártt, 1878. maj. 29-én Rieger Imre, biz. jegyző.

— **A beküldött lapdíjak nyilvános nyugtatványozását** sürgetőket szives türelemre kérjük. Lapunk szűk tere annyira igénybe van véve, hogy legjobb akaratunk mellett sem tehetünk minden igénynek eleget.

— **A helybeli ev. ref. egyházi iskolaszék** közlelt tartott ülésében fájó megdöbbenéssel vette tudomásul az egyház kebli-gyűlésnek iskolai feladását illető végzését s elhatározta egy feliratot intézni e végzés megsemmisítése érdekében.

— **A „Magyar Lexikon“** első füzeté eddig annyi példányban kelt el, hogy e hazafias vállalat sikere kétségen kívül van helyezve. A mi a magyarirodalomban majtnem hallatlan, az első füzet alig egy hét után hét ezer példányban kelt el. A 2-dik füzet is már elhagyta a sajtót s mellékletül a föld nevezetesebb államainak címereit hozza elegans színes kiállításal. E 2. füzettel a szerkesztő követelő felhívást tesz közzé: „Megtörténhetik, hogy némely a Lexikonban helyet igénylő dolgok a szerkesztőség figyelmét kikerülik, ezért hogy a közönség igényeit minden tekintetben kielégíthessem, és hogy a mű, melyet nyújtanak akarok teljes és tökéletes legyen, szívesen nyitok a M. Lexikon 3 boríték lapján tért a közönség felszólalásainak s lelkiesmereti kötelességemnek fogom tekinteni, ily felszólalásokat akár a boríték lapokon, akár az okvetlenül megjelentendő pótfüzetekben tekintetbe venni. Kérem tehát a M. L. szives pártolót, hogy netáni, a mű tartalmát illető megjegyzéseiket velem közölni sziveskedjenek. Somogyi Ede, Budapest, kerepesi-ut 68.“

— **A kolozsmegyei tantestület** b.-hunyadi körének évi harmadik rendes gyűlését B.-Hunyadon junius 12-én tartandja meg, melyre úgy a kör rendes tagjai, mint a nevelésügy barátai tisztelettel megkivátnak. A gyűlés tárgyai: 1. Jegyzőkönyv hitelesítés. 2. Nyilvános tanítások szemlélése és bírálása. Tanítani fognak Fekete János második elemi fosztályának a nyelvtanból és Fekete Luiza a második elemi leányosztályának a beszéd- és ért. gyakorlatból. 3. Szentgyörgyi Lajos „Miként neveljük a gyermeket takarékoságra“ című értekezésére készített bírálat felolvasása a bírálat bizottság referense által. 4. Kell-e a tanítónak tanítványai minden panaszát figyelembe venni s ennek alapján gondos nyomozást tartani? Ha igen, miért?“ című értekezés, felolvasása Kése József által. 5. Vargyas Endre népiskolai természetrajzát ismerteti Csulak Lajos. 6. Indítványok tétel és tárgyalása. B.-Hunyad 1878. május 20-án. Kilyén Endre, köri elnök.

— **A Csikmegyei tanító testület** t. tagjait az egyetemes tanítói gyűlés elé kitűzött tételek s a felmerülhető indítványok tárgyalása végett f. e. junius 11-én (pünköst harmadnapján) a csik-szeredai felső népiskolánál tartandó rendkívüli közgyűlésre tisztelettel meghívom. Gy.-Alfalu, május 9-én 1878, Boga Bálint, t. elnök.

— **A „Nevelési szakközlöny“** szerkesztésétől Szerdahelyi Adolf visszalépett s helyét Dömötör Géza foglalta el.